

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA O'QITISH METODIKASI O'QUV PREDMETI SIFATIDA

Turdibaeva Feruza Daniyar qizi

Azizova Guljamal Nurimbet qizi

*A'jiniyoz nomidagi Nukus davlatpedagogika institutining
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-kurs talabalari.*

Qoraqalpog'iston, Nukus

Annotatsiya: Matematika o'qitish metodikasi eng avallo, kichik yoshdagi o'quvchilarni umumiy tizimda o'qitish va tarbiyalash vazifasini qo'yadi. Umimiy metodika boshlang'ich sinf matematikasining mazmunin aks ettiradi va har bir bo'limni o'qitishning o'ziga xos metodlarini o'rgatadi. Ushbu metodika o'qitishni tarbiyalash bilan qo'shib olib borish yo'llarin o'rgatadi.

Kalit so'zlar: matematika metodika, metod, texnologiya, Milliy dastur, ilim-fan

Yurtimizda yuz berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar, xalq ta'limi tizimida bo'layotgan o'zgarishlar «Ta'lim to'g'risida»gi qonunda hamda «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi»da ko'rsatib o'tilganidek, har bir kelajak barkamol avlodlarni ilmi, mehnat sevar shaxslarni voyaga keltirish muhim vazifa etib qo'yilmoqda. 2020- yil mamlakatimizda matematika fani ilm-fan rivojlanishlar ustida ustuvor maqsadlar belgilandi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev «Matematika hamma aniq fanlarga asos. Bu fanni yaxshi bilgan bola aqilli keng tafakkurli bo'lib o'sadi»-deb o'z fikrin bayon qildi.

Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi bir necha fanlar bilan chambarchas bog'liqdir:

1) o'qitish asosi bo'lgan matematika;

2) psixologiya;

3) pedagogika;

4) boshqa o'qitish metodikalari bilan masalan texnologiya, ona tili. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish kursi o'quv predmetiga aylangan. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga matematikani muvaffiqiyat bilan o'qitish uchun mehnat faoliyatini boshlovchi o'qituvchi matematika o'qitishning ishlab chiqilgan tizimini, ya'ni boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasini egallagan bo'lishi va shu asosda mustaqil ravishda ijodiy ishga kirishishi kerak.

«Metodika» grek tilidan olingan bo'lib «metod» yo'l, usul degan ma'noni bildiradi. Matematika metodikasi yuqorida aytib o'tilganidek pedagogika fanlari tizimiga kiruvchi pedagogika fanining tarmog'i hisoblanadi. Ilmiy texnika taraqqiyoti shiddad bilan rivojlanayotgan paytda matematikaning roli yanada oshdi. Bunnan oldingi

yillarni hozirgi yillarga solishtiganda umumtalim maktablada matematika o'qitish sistemasida o'z ko'lamini va ahamiyati jihatidan katta o'zgarishlar amalga oshirildi. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasining o'qitish vazifalari:

- a) ta'lim-tarbiyaviy va amaliy vazifalarni amalga oshirishi;
- b) nazariy bilimlar tizimini o'rganish jarayonini yoritib berishi;
- d) o'quvchilarning dunyoqarashini shakllantirish yo'llarini o'rgatishi;
- e) matematika o'qitish jarayonida insonni, mehnatni sevishtirishga, o'zining qadriyatini va atrofidagi insonlarni yaxshi ko'rishi, hurmati qilishi kabi yaqshiq fazilatlarini ko'rsatib beradi;
- f) o'qitish metodikasi I-IV sinflar matematikasining davomi bo'lgan

V-VI sinf matematikasi mazmuni bilan bog'lab o'qitishdan iborat. Boshlang'ich matematika kursining vazifasi maktab oldiga qo'yilgan «o'quvchilarga fan asoslaridan puxta bilim berishda yangi zamonaviy axborot texnologiyadan foydalanish, ularga hozirgi zamon ijtimoiy-iqtisodiy bilimlarni berish, kasb-hunarga, ilm olishga qiziqtirish, kasblarni ongli tanlashga o'rgatish» kabi vazifalarni hal qilishda yordam berishdan iborat. Boshlang'ich sinflarda matematikadan quyidagi dars turlarini ko'rsatish mumkin.

a) o'quvchilarni yangi tushunchalar bilan tanishtirish, yangi bilim va ko'nikmalarini hosil qilish darslari. Bu darslarda hisoblash, grafik yoki masala yechish bilimlari hosil qilinadi;

b) turli xil mashqlar yordamida yangi bilim, malaka, ko'nikmalarni mustahkamlash darslari;

d) o'tilgan takrorlash, umumlashtirish darslari;

e) keyingi bosqichda xatolarni oldini olish maqsadida mustaqil bilim, malaka va ko'nikmalarni tekshirish darslari. Har bir darsda turli xildagi didaktik maqsadlar amalga oshirilishi mumkin:

uy vazifasini tekshirish; darsning va mavzuning maqsadini bayon qilish; oldin o'tilganlarni takrorlash bilan o'quvchilarni yangi materialni o'zlashtirishga tayyorlash; og'zaki hisoblash uchun maxsus mashqlar, yangi materialni o'rganish bu darsning asosiy bo'limi; bollaning oldin o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarini mustahkamlash; o'rganilgan bilimlarni hisoblash; mashq, bilim va malakalarni qo'llash (darsning asosiy bo'limi); o'quvchilarni mustaqil ishlatish va uni tekshirish; oldin o'zlashtirilgan materiallarni takrorlash; uyga vazifa berish; darsni xulosalash. Darsning asosiy qismlarini turli xilda va turli metodlar bilan birga qo'shib olib borish mumkin.

Shunday qilib, boshqa har qanday o'quv fani kabi matematika boshlang'ich kursi o'qitishning maqsadi quyidagi uch omil bilan belgilangan.

1. Matematika o'qitishning umumta'limiy maqsadi;
2. Matematika o'qitishning tarbiyaviy maqsadi:

3. Matematika o'qitishning amaliy maqsadi.

Matematika o'qitishning umumta'limiy maqsadi o'z oldiga quy-idagi vazifalarni qo'yadi:

a) o'quvchilarga ma'lum dasturi asosida matematik bilimlar berish. Bu bilimlar matematika fani to'g'risida o'quvchilarga yetarli darajada ma'lumot berishi, ularni matematika fanining yuqori bo'limlarini o'rganishga tayyorlashi kerak.

Bundan tashqari, dastur asosida o'quvchilar o'qish jarayonida olgan bilimlarining ishonchli ekanligini tekshira bilishga o'rga- nishlari, nazorat qilishning asosiy metodlarini egallashlari lozim;

b) o'quvchilarning og'zaki va yozma matematik bilimlarni tarkib toptirish lozim bo'ladi.

Matematikani yaxshi organgan o'quvchilarning o'z ona tillarida nutq madaniyatini to'g'ri shakllantirishi, o'z fikrini aniq, ravshan va lo'nda qilib bayon eta bilish malakalarini o'zlashtirishlariga yordam berishi kerak;

d) o'quvchilarni matematik qonuniyatlar asosida haqiqatlarni bilishga o'rgatish. Bunday bilimlar berish orqali esa o'quvchilarning fazoviy tasavvur qilish xususiyatlari shakllanadi hamda mantiqiy tafakkur qilishlari yanada rivojlanadi.

Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishning tarbiyaviy maqsadi o'z oldiga quyidagi vazifalarni qo'yadi:

a) o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirish;

b) o'quvchilarda matematikani o'rganishga bo'lgan qiziqishlarni rivojlandirish;

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining vazifasi o'quvchilarda mustaqil mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish bilan birga ularda matematikaning qonuniyatlarini o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini tarbiyalashdan iboratdir;

d) o'quvchilarda matematik tafakkurni va matematik madaniyatni shakllantirish.

Bunda asosiy e'tibor o'quvchilarning jadvallar va hisoblash vositalaridan foydalana olish malakalarini tarkib toptirishga qaratilgan ham da o'quvchilarni mustaqil ravishda matematik bilimlarni egallashga o'rgatish ko'zda tutilgan. O'quvchilar, imkoni boricha, mustaqil ravishda qonuniyat munosabatlarini ochirishlari, kuchlari yetadigan darajada umumlashtirishlar qilishlari, shuningdek, og'zaki va yozma xulosalar qilishga o'rganishlari kerak. O'qitish samaradorligining zaruriy va muhim sharti o'quvchilarning o'rganilayotgan materialni o'zlashtirishlari ustidan nazoratdir. Didaktikada uni amalga oshirishning turli shakllari ishlab chiqilgan. Bu o'quvchilardan og'zaki so'rash; nazorat ishlari va mustaqil ishlar; uy vazifalarini tekshirish, testlar, o'tkazish kabi usullardir. Didaktikada dars turiga, o'quvchilarni yosh xususiyatlariga bog'liq ravishda nazoratning u yoki bu shaklidan foydalanishning maqsadga muvofiqligi masalalari, shuningdek, nazoratni amalga oshirish metodikasi yetarlicha chuqur ishlab chiqilgan. Boshlang'ich maktabda matematika o'qitish metodikasida mustaqil va nazorat ishlari, o'quvchilardan yakka individual yozma

so'rov o'tkazishning samarali vositalari yaratilgan. Ba'zi didaktik materiallar dastuming chegaralangan doiradagi masalalarining o'zlashtirilishini reyting tizimida nazorat qilish uchun, boshqalari boshlang'ich maktab matematika kursining barcha asosiy mavzularini nazorat qilish uchun mo'ljallangan. Ayrim didaktik materiallarda ayniqsa, kam komplektli maktab uchun mo'ljallangan o'qitish xarakteridagi materiallar, boshqalarida esa nazoratni amalga oshirish uchun materiallar ko'proqdir. Matematika o'qitishda mustaqil ishlar. Matematika o'qitish jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish va matematikaga bo'lgan qiziqishini rivojlantirish omillaridan biri bu o'quvchilar bilan olib boriladigan mustaqil ishlardir.

Xulosa qilib aytganda, bizning maqsadimiz o'quvchilarning matematika darsida olgan bilimlarini amaliy jihatdan kundalik hayotda uchraydigan masalalarni oson yechishga tatbiq qila olishga o'rgatish, o'quvchilarda arifmetik amallar bajarish va ularni mustahkamlash, matematika o'qitishda texnik vosita va ko'rgazmali qurollardan foydalanib malakalarini rivojlantirish hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jumayev M.E. Matematika o'qitish metodikasi (00'Y uchun darslik) Toshkent.. "Turon-Iqbol" 2016-yil
2. Jumayev M.E, Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasidan praktikum. (O O'Y uchun) Toshkent. "O'qituvchi" 2018-yil.
3. Jumayev M.E, Tadjiyeva Z.G. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. (00'Y uchun darslik.) Toshkent. "Fan va texnologiya" 2015-yil.
4. Tadjiyeva Z.G., Abdullayeva B.S., Jumayev M.E., Sidelnikova R.I., Sadikova A.V. Metodika prepodavaniya matematiki.-T. "Turon- Iqbol 2011-yil.

Elektron ta'lim resurslari:

1. www.tdpu.uz
2. www.ziyonet.uz
3. www.edu.uz